

Article Type / Makale Türü
Araştırma Makalesi -
Research ArticleApplication Date / Başvuru Tarihi
04.18.2026 / 18.04.2026Admission Date / Yayına Kabul Tarihi
06.23.2025 / 23.06.2026

DANI RODRIK'İN İKTİSAT DÜŞÜNÇESİ: KALKINMA, SANAYİ POLİTİKASI VE KÜRESELLEŞME

THE ECONOMIC THOUGHT OF DANI RODRIK: DEVELOPMENT, INDUSTRIAL POLICY, AND GLOBALIZATION

Gönül DİNÇER¹

ÖZ: Bu çalışma, modern iktisat düşüncesinin en etkili isimlerinden biri olan Dani Rodrik'in akademik külliyatındaki entelektüel evrimi ve geliştirdiği temel kavramsal çerçeveleri bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Rodrik'in 1990'lı yıllardaki Washington Konsensüsü eleştirilerinden başlayarak, kurumların önceliğine ve günümüzün "iyi işler" odaklı "üretimcilik" paradigmasına uzanan kronolojik gelişimi incelenmektedir. Rodrik, evrensel ve soyut yasalar yerine yerel kısıtlara odaklanan "bağlamsal iktisat" yaklaşımıyla, neo-klasik araçları heterodoks sonuçlarla harmanlayan özgün bir çizgi sunmaktadır. Araştırma bulguları, Rodrik'in "küreselleşme üçlü açmazı" çerçevesinde demokrasi, ulusal egemenlik ve derin küreselleşme arasındaki gerilimi yönetmek için "akıllı küreselleşme" modelini önerdiğini göstermektedir. Çalışmanın ulaştığı bir diğer temel sonuç, gelişmekte olan ülkeler için hayati önem taşıyan "erken sanayisizleşme" olgusuna karşı, sanayi politikasının devlet ve özel sektör arasında "gömülü özerklik" prensibine dayalı stratejik bir iş birliği süreci olarak yeniden tasarlanması gerekliliğidir. Güncel aşamada Rodrik, imalatın istihdam kapasitesinin azalması nedeniyle, kalkınmanın artık "iyi işler" yaratan üretken hizmetler ve yeşil sanayi politikası üzerinden kurgulanması gerektiğini savunmaktadır. Çalışmanın bulguları, Rodrik'in sunduğu "tek iktisat, çok reçete" ilkesinin, neoliberal ticaret liberalizasyonunun tıkandığı bir dönemde gelişmekte olan ülkeler için yerel kısıtları merkeze alan çoğulcu ve sürdürülebilir yeni çıkış yolları sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler : Dani Rodrik, Kalkınma İktisadı, Sanayi Politikası, Küreselleşme, Üretimcilik, Gömülü Özerklik.

ABSTRACT: This study aims to analyze the intellectual evolution and the fundamental conceptual frameworks developed by Dani Rodrik, one of the most influential figures in modern economic thought, through a holistic perspective. The research examines Rodrik's chronological progression, starting from his critiques of the Washington Consensus in the 1990s to his current "productivism" paradigm focused on "good jobs". By adopting a "contextual economics" approach that prioritizes local constraints over universal and abstract laws, Rodrik offers a unique perspective that blends neoclassical analytical tools with heterodox results. The findings indicate that within the framework of the "globalization paradox," Rodrik proposes a "smart globalization" model to manage the inherent tension between democracy, national sovereignty, and deep economic integration. Another key conclusion of the study is the necessity of redesigning industrial policy as a strategic collaboration process between the state and the private sector, based on the principle of "embedded autonomy," to counter the "premature deindustrialization" observed in developing countries. In his current work, Rodrik argues that since manufacturing's labor-absorbing capacity is declining, development strategies must now be restructured around productive services and green industrial policies that foster "good jobs". Ultimately, the study reveals that Rodrik's "one economics, many recipes" principle provides pluralistic and sustainable new pathways for developing nations centered on local constraints, particularly at a time when traditional neoliberal trade liberalization has reached its limits.

Keywords: Dani Rodrik, Development Economics, Industrial Policy, Globalization, Productivism, Embedded Autonomy.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The central problem addressed in this study is the exhaustion of the traditional neoliberal development model, specifically the "Washington Consensus," which advocated for universal trade liberalization and unregulated financial flows. Developing countries currently face a multi-faceted crisis: the inability of "one-size-fits-all" recipes to trigger sustainable growth, the narrowing of national policy space due to hyper-globalization, and the looming threat of "premature deindustrialization". As manufacturing's capacity to absorb low-skilled labor diminishes, developing countries are struggling to find new "escalators" for economic growth and structural transformation in an era defined by technological change and the climate crisis.

Research Questions

This study seeks to answer: How has Dani Rodrik's intellectual framework evolved to provide a viable alternative to neoliberalism, and what are the specific institutional and strategic mechanisms—such as "smart globalization," "embedded autonomy," and "productivism"—that he proposes for developing nations to achieve sustainable development in a fractured global economy?

Literature Review

The study situates Rodrik as a pioneer of "contextual economics," a paradigm that prioritizes local constraints over abstract, universal laws. The literature review traces his work from the 1990s critiques of trade policy to his seminal contribution, "The Globalization Paradox", which introduces the "political trilemma": the impossibility of simultaneously pursuing democracy, national sovereignty, and hyper-globalization. This study also examines his recent writings on the "good jobs economy" and "productivism," which focuses on enhancing productivity within labor-absorbing service sectors to counter the decline of manufacturing.

Methodology

This research employs a holistic and chronological analysis of Dani Rodrik's extensive academic corpus. The methodology involves categorizing his intellectual evolution into four distinct phases: 1) the early critiques of the Washington Consensus; 2) the focus on the primacy of institutions and growth diagnostics; 3) the analysis of the globalization paradox and its impact on national policy space; and 4) the current paradigm of "productivism" and green industrial policy. The study evaluates how Rodrik's principle of "one economics, many recipes" functions as a meta-framework for contemporary development strategies.

Results and Conclusions

This study finds that Rodrik offers a transformative vision for development that centers on "smart globalization," which restores democratic legitimacy by allowing nations the "policy space" to manage their unique economic challenges. A key result is the redefinition of industrial policy not as "picking winners," but as a strategic process of "self-discovery" and collaboration between the state and the private sector. This requires "embedded autonomy," where the state is deeply informed by firms about market failures but remains politically independent enough to withdraw support based on performance criteria. The research concludes that because of "premature deindustrialization," developing countries must pivot from export-oriented manufacturing to a "productivism" paradigm. This new model focuses on creating "good jobs" within the service sector and utilizing "green industrial policy" as a strategic investment opportunity rather than a cost. Ultimately, Rodrik's work provides a pluralistic and sustainable roadmap, arguing that economic prosperity in a fractured world depends on local institutional innovation and the alignment of technological advancement with labor-friendly outcomes. This "contextual" approach offers a vital path forward at a time when traditional trade liberalization has reached its limits.

1. GİRİŞ

Dani Rodrik, modern iktisat düşüncesinde soyut ve evrensel yasalar yerine gerçek dünyanın karmaşıklığına ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin özgün kısıtlarına odaklanan "bağlamsal iktisat" (contextual economics) yaklaşımının en önemli mimarlarından biri olarak kabul edilmektedir (Oreiro vd., 2025). Rodrik'in neo-klasik analitik araçları heterodoks sonuçlarla harmanlayan özgün çizgisi, kalkınma literatürüne "tek iktisat, çok reçete" ilkesi doğrultusunda dogmalardan uzak bir perspektif kazandırmıştır. Günümüzde teknolojik değişim, iklim krizi ve "erken sanayisizleşme" gibi küresel zorluklar, Rodrik'in "üretimcilik" (productivism) olarak adlandırdığı yeni kalkınma paradigmasını ve stratejik sanayi politikası önerilerini akademik ve politika yapımı tartışmalarının merkezine taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Dani Rodrik'in akademik külliyatındaki entelektüel evrimi izlemek ve onun küreselleşme, sanayi politikası ile kalkınma stratejileri üzerine geliştirdiği temel kavramsal çerçeveleri bütüncül bir bakış açısıyla analiz etmektir. Çalışmanın gerekçesini ise, geleneksel neoliberal sistemin tıkanıdığı bu dönemde, Rodrik'in sunduğu, yerel kısıtları merkeze alan "akıllı küreselleşme", "gömülü özerklik" ve "iyi işler" odaklı stratejilerin gelişmekte olan ülkeler için sunduğu yeni çıkış yollarını anlama ihtiyacı oluşturmaktadır (Rodrik ve Stiglitz, 2025).

Çalışma, sistematik bir literatür incelemesine dayanan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın temel veri kaynağını Dani Rodrik'in 1990'lı yıllardan günümüze kadar kaleme aldığı bazı temel eserleri oluşturmaktadır. Yöntemsel çerçeve, kronolojik-tematik bir analiz üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda Rodrik'in düşünsel evrimi dört ayrı aşamaya ayrılarak incelenmiştir: (1) Washington Konsensüsü'ne yönelik erken dönem eleştiriler (1990'lar), (2) kurumların önceliği ve büyüme tanılması yaklaşımı (2000'ler), (3) küreselleşme paradoksu ve politika alanı tartışması (2010'lar) ve (4) üretimcilik ile yeşil sanayi politikası paradigması (günümüz). Birincil kaynakların yanı sıra Rodrik'in çalışmalarını doğrudan ele alan ikincil akademik literatür de incelenerek kavramsal çerçeveler karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir. Çalışmanın özgün katkısı, söz konusu evrelerin birbirinden kopuk değil, "tek iktisat, çok reçete" ilkesi etrafında bütünleşik bir düşünce sistemi oluşturduğunu göstermektir.

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde, Dani Rodrik'in entelektüel mimarisi ile "küreselleşme paradoksu", "siyasal üçlü açmaz" ve ekonomi disiplinine dair metodolojik yaklaşımı gibi temel kavramsal çerçeveleri ele alınacaktır. İkinci bölümde, yazarın 1990'lı yıllardaki Washington Konsensüsü eleştirilerinden başlayarak, kurumların önceliğine ve günümüzün "iyi işler" odaklı üretimcilik paradigmasına uzanan kronolojik evrimi incelenecektir. Üçüncü bölümde, Rodrik tarzı sanayi politikasının teorik temelleri, kurumsal tasarım ilkeleri ve bu yaklaşımın neoliberal ticaret liberalizasyonundan temel farkları tartışılacaktır. Dördüncü bölümde, gelişmekte olan ülkeler için "yeşil sanayi politikası" ve ulusal kalkınma stratejileri ile küresel sürdürülebilirlik arasındaki dinamik gerilim analiz edilecektir. Beşinci bölümde ise Rodrik'in Stiglitz ile birlikte geliştirdiği minimalist küresel

yönetişim çerçevesi ve hizmet sektörü odaklı kalkınma stratejisi ele alınacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde Rodrik'in iktisadi düşünceye sunduğu özgün katkıların genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

2. GENEL BAKIŞ VE ENTELEKTÜEL MİMARİ

Dani Rodrik'in akademik külliyatı, neoliberalleşme dalgasına katılan gelişmekte olan ülkelerin performansını, sanayileşme dinamiklerini ve politika alanını sorgulayan bir çizgi izlemektedir. Rodrik'in çizgisinde, zamanla teknik ticaret reform tartışmasından, yapısal dönüşüm, kurumlar ve küreselleşme–demokrasi gerilimine kayan bir evrim görülmektedir. Çalışmaları, kalkınma, küreselleşme ve siyaset ekonomisi etkileşimi etrafında zamanla genişleyen, ama bazı çekirdek kavramlara dayanan bir bütün oluşturmaktadır.

Kronolojik olarak incelendiğinde, kalkınma iktisadı, uluslararası ticaret ve kamu politikası alanlarında neo-klasik araçları heterodoks sonuçlarla sentezleyen özgün bir evrim görülmektedir. Başlangıçta dış ticaret teorisi ve refah ekonomisi odaklı olan eserleri, zamanla küreselleşmenin kurumsal sınırlarını, sanayi politikalarının yönetişimini ve günümüzde "üretimcilik" (productivism) olarak adlandırılan yeni bir kalkınma paradigmasını kapsayan özgün bir mimariye dönüşmüştür. Rodrik'in evrimi, "tek iktisat, çok reçete" ilkesinden taviz vermeden, küresel ekonomik gerçekliklere (teknolojik değişim, iklim krizi, sanayisizleşme) uyum sağlayan dinamik bir seyir izlemiştir.

Sanayi politikası ve kalkınma alanında Rodrik, sanayi politikasını "özel sektör–devlet işbirliği" üzerinden, dışsalılıkları ve engelleri birlikte teşhis etmeye odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Kredi, emek, ürün ve bilgi piyasalarındaki piyasa başarısızlıkları nedeniyle sanayi politikasının teorik olarak güçlü bir temele sahip olduğunu, asıl sorunun uygulama tasarımı olduğunu vurgulamaktadır (Rodrik, 2004; Rodrik, 2008). Kriz sonrası büyüme bağlamında, makro istikrar ile gelişmekte olan ülkelerin ihracata dayalı büyüme ihtiyacı arasındaki gerilimi tartışır; çözüm için açık sanayi politikası araçlarına daha fazla başvurulmasını önermektedir.

Ticaret, küreselleşme ve eşitsizlik alanında ise ülkeler arası ampirik çalışmaların "daha açık ticaret = daha yüksek büyüme" sonucunu metodolojik sorunlar nedeniyle ikna edici biçimde desteklemediğini savunmaktadır (Rodríguez ve Rodrik, 2000). Malezya'nın 1998 sermaye kontrollerinin, benzer IMF programlarıyla kıyaslandığında daha hızlı toparlanma ve daha az istihdam/ücret kaybı sağladığını bulmaktadır. Küresel eşitsizliğin büyük kısmının ülkeler arası gelir farklarından geldiğini; Çin'le ticaret ve olası emek hareketliliğinin hem küresel eşitsizliği azaltıp hem de gelişmiş ülkelerde düşük vasıflı işçiler için baskılar yaratabileceğini tartışmaktadır. "Straight Talk on Trade" (2017) ve "The Globalization Paradox" (2011) gibi eserlerinde, "hiper-küreselleşme"nin açmazları ve "önce ulus-devlet ve demokrasi" vurguları öne çıkmaktadır (Rodrik, 2011).

Diğer kuramsal katkıları arasında sinyalleme ve reform güvenilirliği (hükümetlerin reforma gerçekten bağlı olduğunu göstermek için bazen "aşırı" reform adımları atmasının gerekebileceğini modelleyen bir çalışma), ekonomi disiplini ve modelleme anlayışı (Economics Rules), ve siyaset yapımında "fikirleri" çıkarların yanında ayrı bir analitik kategori olarak ele alan "political economy of ideas" çerçevesi sayılabilmektedir.

3. TEMEL KAVRAMLAR VE ÇERÇEVELER

3.1. Küreselleşme Paradoksu ve Siyasal Üçlü Açmaz

"The Globalization Paradox" kitabında Rodrik (2011), demokrasi, ulusal egemenlik (ulus devlet) ve derin ekonomik bütünleşmeyi aynı anda tam olarak sağlamanın mümkün olmadığını savunan temel bir "trilemma / siyasal üçlü açmaz" çerçevesi sunar: en fazla üçünden ikisi birlikte sürdürülebilmektedir. "Hyper-globalization" (aşırı/derin küreselleşme) kavramını, çok derin ticaret ve sermaye entegrasyonunun ulusal demokrasi ve egemenlik üzerindeki baskılarını tarif etmek için kullanmaktadır (Gámez Pineda, 2023). Küreselleşmenin "conundrum / paradox"u ise küresel piyasaların kurumsal temelsizliği ve sınırlar arası niteliğinin yarattığı ikili "lanet" olarak kavramsallaştırılmaktadır. GOÜ'ler için bu, demokratik tercihlerini korumak adına küreselleşmeyi "ehlileştirmeleri" veya ulusal politika alanlarını savunmaları gerektiği anlamına gelmektedir.

Rodrik'in küreselleşme üçlü açmazı, derin küresel entegrasyon (hiper küreselleşme), ulusal egemenlik ve demokrasi arasında aynı anda tam uyumun sağlanamayacağını savunur. Hiper küreselleşme, ticaret ve yatırım anlaşmaları aracılığıyla ulusal politika alanını daraltmakta, sanayi ve kalkınma politikalarını zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede Rodrik, gelişmekte olan ülkeler için "akıllı küreselleşme" ve geniş politika alanı vurgusunu güçlendirmektedir.

Diğer taraftan Rodrik, neden hükümetlerin refah artırıcı reformları benimsemediğini sorgulamış ve "belirsizlik altındaki statüko yanlılığı" kavramını geliştirmiştir. Bu yaklaşıma göre, reformdan kimin kazanacağı ve kimin kaybedeceği konusundaki bireysel düzeydeki belirsizlik, toplumun genel çıkarına olan değişimlerin bile reddedilmesine yol açabilir (Fernandez ve Rodrik, 1991).

Mukand ile birlikte, siyaset yapımında "fikirleri" çıkarların yanında ayrı bir analitik kategori olarak ele alan kavramsal bir çerçeve geliştirmektedir. İki tür "fikir siyaseti" tanımlar: "Worldview politics" (dünya görüşü siyaseti), seçmenlerin "dünya nasıl işler, hangi politika ne sonuç doğurur?" inançlarını dönüştüren anlatıları; "Identity politics" (kimlik siyaseti) ise kişilerin "ben kimim, hangi gruba aidim?" algısını şekillendiren anlatıları ifade etmektedir. Bu iki hususun birbirini besleyebileceğini, özellikle eşitsizlik arttığında "ideational politics" in (fikir temelli siyaset) daha belirginleştiğini tartışmaktadır.

Stiglitz ve Rodrik (2025), daha sonra bu çerçeveyi genişleterek, ulus-devletin siyasi hesap verebilirliğin temel odağı olduğu gerçeğinden hareketle minimalist bir küresel yönetim mimarisi

önermektedir. Yazarlar, aşırı hırslı küresel gündemlerin demokratik yönetişime zarar verebileceğini ve otoriter popülist akımları tetikleyebileceğini savunmaktadır. Bu nedenle, küresel düzeyde hedef, maksimum değil "akıllı" küreselleşmedir: ulusal politika alanına (policy space) saygı duyan, ama "en kötü sınır ötesi dışsallıkları" sınırlayan bir meta rejim.

Ing ve Rodrik (2025), küresel ekonominin Sanayi Devrimi'nden bu yana geçirdiği dönüşümü analiz ederek, güç dengelerindeki kaymayı ortaya koymaktadır. ABD ve müttefiklerinin hakimiyetinin azalması, Çin'in yükselişi ve "orta güç" ülkelerinin (Türkiye, Brezilya, Hindistan, Endonezya) küresel yönetişimde artan etkisi, yeni bir düzenin habercisidir. Bu dönüşümün dağıtımsal sonuçlarının (distributional consequences) popülist tepkileri ve ticaret savaşlarını tetiklediğini savunarak, daha kapsayıcı bir düzenin gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

3.2. Minimalist Küresel Yönetişim: Dört Temel İlke

Stiglitz ve Rodrik (2025), minimalist küresel yönetişim mimarisini dört temel ilke üzerine inşa etmektedir. Bu ilkeler, mevcut küresel yönetişim sisteminin aşırı müdahaleci ve güç dengesizliklerine dayalı yapısına karşı kapsamlı bir entelektüel meydan okuma sunmaktadır.

Birincisi, "Komşuyu Zarara Sokma" (Beggar-Thy-Neighbour) politikalarının sınırlandırılmasıdır. Uluslararası kurallar, ülkelerin başkalarına doğrudan zarar vermediği sürece istediklerini yapmalarına izin vermelidir. Küçük gelişmekte olan ülkelerin politikaları küresel ekonomi üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmamalarına rağmen, uluslararası anlaşmaların onlar üzerinde çoğunlukla en bağlayıcı etkileri yarattığını vurgulamaktadırlar. İkincisi, ülke koşullarındaki farklılıkların kabulüdür. Kurallar, ulusal tercihler, tarihsel süreçler ve ekonomik seviyeler arasındaki farklılıkları yansıtmalıdır. Örneğin, finansal düzenlemelerde inovasyon ve istikrar arasındaki denge, ya da yapay zeka düzenlemelerinde gizlilik, kolaylık ve yenilik arasındaki denge, her ülkede farklı biçimde kurulabilir.

Üçüncüsü, küresel hakkaniyet ilkesidir. Özellikle iklim değişikliği ve sağlık alanlarında, yoksul ulusların kapasitelerinin ötesinde bir yük altına girmemesi ve teknoloji transferinin sağlanması esastır. Tarihsel emisyonların büyük bölümünden sorumlu olan gelişmiş ülkeler, standart küresel hakkaniyet anlayışı çerçevesinde Güney'e ciddi kaynak ve teknoloji transferi yapmak zorundadır. Dördüncüsü ise sosyal ve siyasi sonuçların gözetilmesidir. Ekonomik düzenlemeler toplumdan bağımsız değildir; yönetim rejimleri gibi ulusal siyasi düzenlemeler üzerinde ve bu düzenlemeler aracılığıyla bireyler ve toplumsal düzenlemeler üzerinde de biçimlendirici etkilere sahip olabilmektedir (Stiglitz ve Rodrik, 2025).

3.3. Ekonomi Metodolojisi: Modeller Koleksiyonu Olarak İktisat

"Economics Rules" kitabında Rodrik (2015), ekonomiyi soyut modellerin merkezi rolüne dayalı özgün bir bilimsel yöntem olarak savunur; modellerin gerçekliği basitleştirerek açıklama gücü

kazanmasını bir "güç" olarak görmektedir. İktisadın evrensel yasalar bilimi değil, bir "modeller koleksiyonu" olduğunu savunmaktadır. Rodrik'e göre iktisatçının görevi, elindeki alet çantasından o anki gerçekliğe en uygun "modeli" (fabl'ı) seçmektir. Tartışmalarda, modelin açıklayıcı sınırları, kritiklik taşıyan varsayımlar ve ampirik uygulanabilirlik arasındaki ayrımlara dikkat çeken metodolojik ilkeler geliştirmektedir.

Bu metodolojik yaklaşım, kalkınma iktisadının güncel odağını da etkilemektedir. Rodrik ve Stiglitz (2025), kalkınma ekonomisinin rastgele kontrollü denemeler (RCT) ve diğer nedensel çıkarım yöntemlerine olan mevcut odağının, yapısal değişimin önemini ve onu teşvik etmek için açık bir stratejinin gerekliliğini gölgelediğini savunmaktadır. RCT'ler kamu sağlığı, eğitim ve sosyal hizmetlerin sunumu gibi alanlarda önemli politika içgörülerini sağlamış olsa da, uzun vadeli ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma, bu tür deneysel yöntemlerin uygulanabildiği politika alanlarıyla sınırlı bir dizi yerel müdahalenin ötesini gerektirmektedir.

4. KRONOLOJİK EVRİM: ERKEN DÖNEMDEN GÜNÜMÜZE

4.1. 1990'lar: Washington Konsensüsü Eleştirisi

Rodrik'in 1990'lı yıllardaki çalışmaları, o dönemde hakim olan "Washington Konsensüsü"ne ve kontrolsüz finansal serbestleşmeye yönelik akademik eleştirileri içermektedir. Bu dönemde iki hat öne çıkar: ana akım gerekçelere dayalı ticaret ve sanayi politikası reformu; Doğu Asya'nın müdahaleci sanayi politikaları ve eksik rekabet modelleri gibi "heterodoksiler" (Rodrik, 1993). Rodrik, "serbestleşme büyümeyi otomatik getirir" tezini hem teorik hem ampirik açıdan sorgular; Doğu Asya deneyiminin "nötr" politika olarak okunamayacağını, müdahaleci araçların ciddiye alınması gerektiğini vurgular (Rodrik, 1995).

1997 tarihli "Has Globalization Gone Too Far?" eseriyle Rodrik (1997), küreselleşmenin ulusal sosyal sözleşmeler üzerindeki baskısını incelemiştir. Yazara göre, dış ticarete daha açık olan ekonomiler, dış şoklara karşı bir tampon oluşturmak için daha güçlü kamu sektörlerine ve sosyal sigorta sistemlerine ihtiyaç duyar.

Aynı dönemde yüksek ücret–yüksek teknoloji dengesine geçişi engelleyen koordinasyon problemlerine dayalı çoklu denge modelleri geliştirir; düşük ücretli dengeye sıkışan gelişmekte olan ülkeler için "yüksek ücret seçeneği"nin (high wage option) ancak koordineli politika müdahalesiyle mümkün olduğunu savunur (Rodrik, 1993). Rodriguez ve Rodrik (2000), uluslararası kesit verileriyle kurulan "açıklık büyümeyi artırır" bulgularını metodolojik olarak eleştirir; ölçüm sorunları ve nedensellik belirsizliğine dikkat çeker.

4.2. 2000'ler: Kurumlar, Büyüme Tanılaması ve Sanayi Politikasının Normalleşmesi

2000'li yılların başında kalkınmanın "derin belirleyicileri" üzerine yaptığı ampirik çalışmalarla Rodrik, kurumların (mülkiyet hakları, hukukun üstünlüğü) kalkınma üzerindeki etkisinin coğrafya ve ticaretten çok daha baskın olduğunu kanıtlamıştır (Rodrik, Subramanian ve Trebbi, 2004). Rodrik (2000), "yüksek kaliteli büyüme için kurumlar" çerçevesiyle, gelişmekte olan ülkelerde büyümenin sürdürülebilirliği için piyasa destekleyici kurumların (mülkiyet hakları, sözleşme icrası, düzenleyici çerçeve vb.) önemini vurgular; kurumlar, sadece yoksul ülkelerde değil, daha ileri ekonomilerde de büyümenin kilididir (Rodrik, 2000). Bu fazda Rodrik, gelişmekte olan ülkelerin başarısızlığını yetersiz liberalizasyondan çok, kurumsal zafiyetler ve yanlış tasarlanmış reform stratejileriyle ilişkilendirmektedir.

Bu dönemde Rodrik, tüm ülkeler için geçerli olan uzun bir reform listesi (Washington Konsensüsü gibi) yerine, ekonomideki en temel darboğazı tespit etmeye çalışan "Büyüme Tanılaması" (Growth Diagnostics) metodolojisini önermiştir (Hausmann, Rodrik ve Velasco, 2008). Bu yaklaşım, her ülkenin kendi "bağlayıcı kısıtlarını" belirleyerek hedeflenmiş müdahaleler yapması gerektiğini savunur. Kalkınmanın önündeki temel engelin sermaye birikimi değil, bir ülkenin hangi alanda kârlı üretim yapabileceğine dair "bilgi eksikliği" olduğunu ileri sürmüştür. Bir girişimci yeni bir ürünü başarıyla ürettiğinde, bu bilgi toplum için bir "kamusal mal" haline gelir ve diğerleri tarafından taklit edilir; ancak başarısızlık durumunda maliyet sadece girişimciye aittir (Hausmann ve Rodrik, 2003). Bu bilgi dışsallığı, devletin yeni sektörlere giren girişimcileri teşvik ve disiplin mekanizmalarıyla desteklemesini zorunlu kılar (Rodrik, 2004). Öte yandan sanayileşme, birçok sektörün (altyapı, beceri, ham madde) aynı anda yatırım yapmasını gerektiren bir "Büyük İtiş" (Big Push) ihtiyacı doğurur; devlet bu yatırımları koordine eden bir orkestra şefi rolü üstlenmelidir (Rodrik, 2004).

Reel döviz kuru konusunda Rodrik (2008), rekabetçi bir reel döviz kurunun, özellikle kurumsal zayıflıkların olduğu gelişmekte olan ülkelerde, ticarete konu olan sektörleri (özellikle imalatı) destekleyen en etkili ve "piyasa dostu" sanayi politikası aracı olduğunu savunmuştur. "Industrial Policy for the Twenty First Century"de ise gelişmekte olan ülkelerde asıl sorunun sanayi politikasının yokluğu değil, etkisiz tasarımı olduğunu; yeni dönemde teşviklerin ihracat ve doğrudan yabancı yatırımlara kaydığını da gösterir (Rodrik, 2004). Rodrik (2008), "Normalizing Industrial Policy" başlıklı çalışmasında, kredi, emek, ürün ve bilgi piyasalarındaki dışsallıkların sanayi politikası için güçlü bir teorik temel sunduğunu; buna karşı geliştirilen "uygulanamazlık" eleştirilerinin abartılı olduğunu savunmaktadır.

2000'li yıllarda Rodrik iktisadi ilkelerin evrensel olduğunu, ancak bunların kurumsal uygulamalarının yerel kısıtlara ve fırsatlara göre değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Rodrik, 2007).

4.3. 2010'lar: Erken Sanayisizleşme ve "Üretimcilik" Paradigması

İlerleyen yıllardaki çalışmalarında Rodrik (2016), gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmenin klasik "ters U" ilişkisinin aşağı ve sola kaydığını gösterir: imalat istihdamı/üretim paylarının, tarihsel sanayileşen ülkelere kıyasla daha düşük gelir düzeylerinde ve daha düşük zirve seviyelerinde tepe yapıp gerilediğini ortaya koyar. Gelişmekte olan ülkelerin, geçmişteki gelişmiş ülkelerin aksine, henüz zenginleşmeden imalat sanayisindeki istihdam ve üretim paylarını kaybetmeye başladığını belgelemiştir. İmalatın sermaye ve beceri yoğun hale gelmesi, bu sektörün düşük vasıflı iş gücünü emme kapasitesini küresel ölçekte azaltmıştır (Rodrik, 2016).

Rodrik ve Stiglitz (2025), bu sürecin bağlamını şu biçimde özetlemektedir: Teknolojik değişimler, üretici olmak için gereken nitelikleri yükseltmiş ve düşük gelirli ekonomilerin emek-yoğun üretimde sahip olduğu karşılaştırmalı üstünlüğü aşındırmıştır. Küresel değer zincirlerinde (GVC) önde gelen firmaların belirlediği kalite ve teknoloji standartları, ihracata yönelik sektörlerde emek-yoğun üretimi daha da zorlaştırmıştır. Küresel ölçekte imalatta azalan istihdam yoğunluğu ise üretim sürecindeki teknolojik değişimin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki etkisini yansıtmaktadır (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Bu "premature deindustrialization" eğiliminin Latin Amerika'da belirgin, Asya'da ise daha sınırlı olduğunu; küreselleşme ve imalatta emek tasarruf eden teknolojilerin bu süreçte rol oynadığını savunur (Rodrik, 2015). Bu durum, geleneksel ihracata dayalı sanayileşme modelinin artık kalkınma için tek "yürüyen merdiven" (escalator) olamayacağını ortaya koymuştur (Rodrik ve Stiglitz, 2025).

Rodrik'in en güncel çalışmaları ise, imalat sanayinin iş gücü emme kapasitesinin azaldığı bir dünyada kalkınmanın nasıl yeniden hayal edileceğine odaklanmaktadır. Bu bağlamda Rodrik (2025), neoliberalizmin piyasa sonuçlarına odaklanan yaklaşımının aksine, devletin ve sivil toplumun ekonomik fırsatları tüm iş gücü ve bölgelere yaymak için aktif rol aldığı "üretimcilik" (productivism) paradigmasını öne çıkarmaktadır. Bu yeni paradigmada Rodrik, kaliteli iş gücü eksikliğini sadece sosyal bir sorun değil, ciddi sosyopolitik sonuçları olan bir piyasa başarısızlığı olarak tanımlamaktadır (Rodrik ve Sabel, 2019).

"An Industrial Policy for Good Jobs"da, ABD hizmet sektörü örneğinden hareketle, sanayi politikasının imalat dışı sektörlerde de verimlilik ile ücret kalitesini birlikte hedefleyen bir çerçeveye genişletilebileceğini tartışır. Neoliberal politikaların sunduğu yeniden dağıtım veya evrensel temel gelir gibi çözümlerin yetersiz olduğunu savunarak, refahın tabana yayılması için iş gücü piyasasının hem arz hem de talep tarafına odaklanan proaktif politikalar önermektedir. Bu doğrultuda Rodrik ve Sabel (2019), iyi işler ekonomisini inşa etmek için üç temel sütunu şart koşar: mevcut işlerin verimliliğinin artırılması; iş dünyası desteği yoluyla "iyi iş" alanlarının genişletilmesi; aktif iş gücü piyasası politikalarının (beceri eşleştirme, eğitim vb.) uygulanması.

"Erken sanayisizleşme" olgusunun ardından iyi işler yaratma stratejisi, artık emek-yoğun hizmet sektörlerine (perakende, sağlık, eğitim, bakım hizmetleri vb.) yönelmelidir (Juhász, Lane ve Rodrik, 2024). Bu çerçevede Rodrik, büyük hizmet sağlayıcılarla (örneğin ride-sharing platformları) esnek ortaklıklar kurulması yoluyla düşük vasıflı genç işsizlerin istihdamının artırılmasını (Rodrik ve Stiglitz, 2025); küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) teknolojik destek, pazarlama yardımı ve lojistik koordinasyon gibi kamusal girdiler sağlanmasını (Rodrik ve Sandhu, 2025); sektörün ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş beceri geliştirme programlarının kapsamlı sosyal destek hizmetleriyle birleştirilmesini önermektedir.

Rodrik, teknolojinin yönünün kaçınılmaz bir kader olmadığını, ekonomik teşvikler ve politikalarla değiştirilebileceğini savunmaktadır. "İyi işler" yaratmak için teknolojinin işçiyi ikame etmek (otomasyon) yerine, onun kapasitesini artıran ve üretkenliğini destekleyen (complementary) şekilde kullanılması kritiktir (Rodrik ve Stiglitz, 2025).

Örneğin, dijital araçlar ve yapay zeka; sağlık çalışanlarının veya öğretmenlerin daha karmaşık görevleri yerine getirmesine yardımcı olacak bir "uzmanlık artırıcı" olarak konumlandırılmalıdır.

5. SANAYİ POLİTİKASININ TEORİK TEMELLERİ

5.1. Sanayi Politikasının Piyasa Başarısızlıklarına Dayalı Gerekçesi

Rodrik, gelişmekte olan ülkeler için sanayi politikasını, "sektör seçip sübvans eden devlet"ten ziyade, devlet-özel sektör arasında kurumsallaşmış bir ortak keşif ve öğrenme süreci olarak tanımlar (Rodrik, 2004; Rodrik, 2008). Amaç, yapısal dönüşümü hızlandırmak ve yüksek verimlilikli faaliyetlere geçişi sağlamaktır (Hausmann, Rodrik ve Velasco, 2008). Bu yaklaşım, klasik "özerk devlet, Pigou vergileri/sübvansiyonları" modelini eleştirir; "doğru model", özerk bir hükümetin Pigou tipi vergi/sübvansiyon uygulamasından çok, stratejik işbirliği yürüten bir kamu-özel "ortak üretim" mekanizmasıdır (Rodrik, 2004). Rodrik'e göre sanayi politikası, hükümetin sadece "kazananları seçmesi" (picking winners) değil, ekonomideki bağlayıcı kısıtları (binding constraints) tespit edip bunlara yönelik yerel çözümler üretme becerisidir. Kredi, emek, ürün ve bilgi piyasalarındaki dışsallıklar, koordinasyon sorunları ve bilgi eksiklikleri, sanayi politikası için güçlü teorik gerekçe sunar; tartışma "gerekli mi?" değil, "nasıl tasarlanmalı?" sorusuna kaydırılmalıdır (Rodrik, 2008). Yüksek verimlilikli/yüksek ücretli sektörlere geçişin koordinasyon problemi nedeniyle kendiliğinden başlamayabileceğini, bu yüzden politika desteğinin dengeyi yüksek ücretli/yüksek teknolojiye itebileceğini savunmaktadır. Sanayi politikası, istisnai bir sapma değil, kalkınma iktisadının merkezindeki piyasa başarısızlıklarını hedefleyen "normal" bir politika aracı olarak görülmelidir; gelişmekte olan ülkelerde zaten fiilen çok sayıda teşvik, vergi indirim, kredi programı kullanıldığını, sorunun bunların dağılık ve stratejisiz olması olduğunu gösterir (Rodrik, 2004; Rodrik, 2008).

Mazzucato ve Rodrik (2023), sanayi politikası araçlarının (sübvansiyonlar, krediler, hibeler) kamu yararını maksimize edecek şekilde "koşulluluk" (conditionality) ilkesiyle nasıl tasarlanması gerektiğini ele almaktadır. Yazarlar, devletin riskleri üstlendiği kadar başarılarından pay alan bir "girişimci devlet" olması gerektiğini savunur.

5.2. Gömülü Özerklik ve Tasarım İlkeleri

Rodrik'te dikkat çeken temel kavramlardan bir diğeri "gömülü özerklik"tir (embedded autonomy). Bu kavram, Sosyolog Peter Evans'tan (1995) ödünç alınmış olup, devlet ile özel sektör arasındaki ilişkinin niteliğini belirleyen en temel unsurdur (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Bu kavram, devletin piyasa aktörleriyle kurduğu ilişkinin iki zıt ama birbirini tamamlayan yönünü ifade etmektedir. "Gömülülük" boyutunda devlet, iş dünyasıyla ortak konseyler veya yuvarlak masa toplantıları gibi kanallar üzerinden firmaların karşılaştığı darboğazları (altyapı, beceri veya teknoloji eksikliği) teşhis eder; piyasa başarısızlıklarının nerede ve ne büyüklükte olduğu bilgisi firma düzeyinde ve yerel seviyededir ve devletin bu bilgiye doğrudan ulaşması imkansızdır (Juhász, Lane ve Rodrik, 2024). "Özerklik" boyutunda ise devlet, özel çıkar gruplarının siyasi baskısından bağımsız hareket edebilme ve kamu yararını önceliklendirme kabiliyetini korur; başarısız olan projelerden desteği kesebilecek ve teşvikleri katı performans kriterlerine bağlayabilecek siyasi iradeye sahip olmalıdır (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Bu denge kurulmadığında sanayi politikaları ya bilgisizlik nedeniyle etkisiz kalmakta ya da yolsuzluk nedeniyle kaynak transferi aracına dönüşmektedir.

Başarılı sanayi politikasının beş temel unsuru ise Rodrik ve Stiglitz (2025) tarafından şu biçimde özetlenmektedir: (i) Yerleşiklik (embeddedness): devletin firmaların sorunlarını anlayacak kadar onlarla iç içe olması, ancak kararlarında özerk kalması; (ii) koordinasyon: Pigouvian teşviklerin ötesine geçilerek farklı devlet kurumları ve sektörler arasında stratejik uyum sağlanması; (iii) izleme ve değerlendirme: hataların hızlıca tespit edilmesi ve "kazananları seçmek" kadar "kaybedenleri bırakabilmek" de kritiktir; (iv) koşulluluk (conditionality): devlet desteğinin somut performans göstergelerine bağlı bir karşılıklılık ilişkisi olarak kurgulanması; (v) kurumsal gelişim: sanayi politikasını yürütecek kapasitenin önceden hazır olmadığı, uygulama sürecinde inşa edildiği gerçeğinin kabulü.

Mazzucato ve Rodrik (2023), koşulluluk ilkesini dört başlıkta sınıflandırmaktadır. Erişim koşulluluğunda, üretilen ürün veya hizmetlerin (örneğin aşılardan) uygun fiyatlı ve adil biçimde erişilebilir olması şart koşulur. Yönlendirme koşulluluğunda, şirketlerin faaliyetlerinin net-sıfır emisyon gibi toplumsal hedeflere yönlendirilmesi sağlanır. Kâr paylaşımında ise başarılı projelerde devletin telif hakkı veya hisse yoluyla getiriden pay alması öngörülmektedir. Yeniden yatırım koşulluluğunda kârın hisse geri alımı yerine Ar-Ge veya işçi eğitimine harcanması talep edilmektedir.

Sanayi politikasında önerilen araçlar ise üç grupta ele alınabilir (Rodrik, 2004; Hausmann vd., 2008): Yatay araçlar; Ar-Ge, beceri geliştirme, altyapı, finansmana erişim gibi alanlarda geniş tabanlı

destekler. Seçici müdahaleler; potansiyel olarak yüksek dışsallık taşıyan sektörlerde (örneğin ihracatçı imalat, teknoloji yoğun faaliyetler) hedefli krediler, vergi teşvikleri, kamu alımları. Sürekli değerlendirme ve ayıklama; başarısız projelerin kapatılması, başarılıların ölçeklenmesi için dinamik bir "deneme yanılma" süreci (Rodrik, 2008).

Sanayi politikası sadece nakit teşviklere dayanmamalı; pazarlama yardımı, yönetim ve teknolojik destek, özelleştirilmiş iş gücü eğitimi ve tohum sermayesi gibi geniş bir hizmet yelpazesi sunmalıdır (Juhász, Lane ve Rodrik, 2024). Politika tasarımı, deneme-yanılma ve yerel öğrenme süreçlerine izin veren, hatalardan ders çıkararak sürekli revize edilen esnek bir yönetim yapısına sahip olmalıdır (Rodrik ve Sabel, 2019). Hausmann, Rodrik ve Sabel (2008), bu ilkeleri Güney Afrika örneğine uyarlayarak orta gelirli ülkeler için "tasarlanmış" bir sanayi politikası rejimi önerir; amaç, ülkeye özgü darboğazları tespit edip kamu-özel koordinasyonunu kurumsallaştırmaktır.

Rodrik, sanayi politikası yürütmek için gereken devlet kapasitesinin önceden var olmadığını; bu kapasitenin bizzat uygulama sürecindeki öğrenme ve "gömülü" etkileşim ile inşa edildiğini savunur (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Politikalar ulusal düzeyde koordine edilmeli ancak yerel ihtiyaçlara, bölgesel iş gücü piyasalarına ve spesifik firma kısıtlarına göre alt-ulusal seviyelerde uygulanmalıdır (Hanson, Rodrik ve Sandhu, 2025; Rodrik ve Stiglitz, 2025).

Sanayi politikasının asıl hedefi, ekonomiyi daha yüksek verimliliğe sahip etkinliklere kaydırmaktır; bu, özellikle modern ticarete-konu olan faaliyetlerin (imalat ve modern hizmetler) geliştirilmesini içerir (Hausmann, Rodrik ve Velasco, 2008; Rodrik, 2009). Kriz sonrası küresel ortamda Rodrik, gelişmekte olan ülkelerin büyümesini sürdürmek için, büyük dış dengesizlikler yaratmadan ticarete-konu olan modern mal ve hizmet üretimini teşvik eden açık sanayi politikalarına ihtiyaç olduğunu savunur (Rodrik, 2009).

Rodrik, sanayi politikasının yalnızca büyüme değil, "iyi işler" (good jobs) ve niteliği yüksek istihdam yaratma, inovasyon kapasitesi ve toplumsal hedefler (örneğin çevre, kapsayıcılık) ile ilişkilendirilmesi gerektiğini vurgular (Aiginger & Rodrik, 2020).

Bu bağlamda Rodrik (2025), modern ekonominin Adam Smith'in prizmasından görek küçümsediği merkantilist düşüncenin pragmatik ve kalkınmacı unsurlarını yeniden değerlendirmektedir. Yazara göre, Smith'in "görünmez el" kuramı tek başına Çin gibi devasa büyüme mucizelerini açıklayamaz; bu başarılarla devletin "görünür eli" ve merkantilist uygulamalar kilit rol oynamıştır. Merkantilizmin üç temel kazanımı şu biçimde özetlenebilir: (i) Üretim ve istihdamın önceliği: merkantilizm tüketimi değil üretimi merkeze koyar; işin sadece bir gelir kaynağı değil, aynı zamanda haysiyet ve toplumsal statü kaynağı olduğu gerçeği, küreselleşme karşıtı tepkilerin anlaşılmasında kritiktir; (ii) kamu-özel sektör iş birliği: firmalarla stratejik ve sürekli bir diyalog kurmanın öğrenme süreçlerini hızlandırdığı savunulmaktadır; (iii) yerel koşullara uyum ve pragmatizm:

evrensel reçeteler yerine bağlama özgü ve deneysel politikaların daha başarılı olduğu vurgulanmaktadır (Rodrik, 2025).

5.3. Stratejik Bir Yatırım Olarak Yeşil Geçiş

Daha yeni çalışmalarında Dani Rodrik'in gelişmekte olan ülkeler için önerdiği yeşil sanayi politikası ise, geleneksel ihracata dayalı sanayileşme modelinin tıkanıdığı bir dönemde, ekonomik büyümeyi çevresel sürdürülebilirlik ve yapısal dönüşümle birleştiren kapsamlı bir stratejik çerçeveyi ifade etmektedir. Rodrik'e göre dünya ekonomisi bir "dönüm noktasındadır" ve geçmişte Doğu Asya mucizelerini yaratan imalat odaklı stratejiler artık tek başına yeterli değildir (Rodrik ve Stiglitz, 2025).

En son eserlerinde Rodrik, GOÜ'ler için "yeşil geçiş" ve "hizmetler sektörü" üzerinden kurgulanan, ihracat odaklı sanayileşmenin ötesine geçen yeni bir büyüme stratejisi önermektedir. Bu model, küresel yönetişimin daha esnek olduğu ve ulusal kalkınma ihtiyaçlarına öncelik verildiği bir düzeni tasavvur etmektedir (Rodrik ve Stiglitz, 2025; Ing ve Rodrik, 2025).

Rodrik, yeşil geçişi sadece kaçınılması gereken bir maliyet veya kısıt olarak değil, gelişmekte olan ülkeler için bir yatırım stratejisi ve büyüme fırsatı olarak tanımlar (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Yenilenebilir enerji teknolojilerinin (güneş ve rüzgar) maliyetlerindeki keskin düşüş, bu teknolojileri fosil yakıtlara göre daha avantajlı hale getirmiştir. Yeşil teknolojiler, özellikle elektrikli motorların termal motorlara göre çok daha yüksek verimlilikle çalışması gibi nedenlerle, ekonomi genelinde verimliliği artırma potansiyeline sahiptir. "Erken sanayisizleşme" nedeniyle imalatın iş gücü emme kapasitesi azaldığından, yeşil geçişin yarattığı iş fırsatları (yenilenebilir enerji kurulumu, bakım hizmetleri, dijital altyapı) hizmet sektörü üzerinden tabana yayılmalıdır (Rodrik, 2016; Rodrik ve Stiglitz, 2025). Bu bağlamda, teknolojinin emeği ikame etmek yerine destekleyecek şekilde yönlendirilmesi (labor-friendly technologies) politikanın sosyal ayağını oluşturur (Rodrik ve Stiglitz, 2025).

Rodrik ve Stiglitz (2025), yeşil sanayi politikasının birden fazla yatırım önceliğini kapsadığını belirtmektedir. Enerji sistemlerinin dönüşümü bu politikanın merkezinde yer almaktadır: kömür odaklı santrallerin aşamalı olarak devreden çıkarılması ve altyapının güneş, rüzgar ve yeşil hidrojen gibi kaynaklarla elektrifikasyonu zorunludur. Bunun yanı sıra, tarım sektörünün üretkenliğini artırmak ve karbon yutakları (ormanlar, topraklar, okyanuslar) oluşturmak için yapılacak kamu yatırımları, düşük gelirli ülkelerdeki nüfusun büyük kısmını etkileyen hayati bir bileşendir. Ulaşım sistemlerinin modernizasyonu ve enerji verimli konut inşası hem emisyonları azaltır hem de üretkenliği artırır. Son olarak, deniz seviyesindeki yükselme, çölleşme ve aşırı sıcaklar gibi iklim şoklarına karşı savunma mekanizmalarının inşası politikanın "korumacı" kapsama alanındadır.

Yeşil sanayi politikasının uygulanması, özellikle düşük gelirli ülkeler için devasa bir finansal açık yaratmaktadır. Bu yatırımlar için küresel GSYİH'nin 2025'e kadar ek yüzde 2'si ve 2030'a kadar ek

yüzde 4'ü (Çin hariç) düzeyinde ek kaynak gerekmektedir (Songwe vd., 2022). Rodrik ve Stiglitz (2025), IMF tarafından Özel Çekme Hakları (SDR) ihraç edilerek iklim yatırımları için düşük maliyetli finansman sağlanmasını önermektedir. Emisyon azaltımının küresel bir kamu malı olduğu gerçeğinden hareketle, gelişmiş ülkelerin yeşil sübvansiyon savaşlarını (örneğin ABD'nin Enflasyon Azaltma Yasası - IRA) geliştirmekte olan ülkelere teknoloji transferi ve finansal destek sağlayacak mekanizmalarla dengelemesi gerektiğini savunmaktadır.

Ticaret politikası açısından Stiglitz ve Rodrik (2025), bazı ABD'nin Enflasyon Azaltma Yasası hükümlerinin (yerli kaynak şartları gibi) gerçek anlamda BTN niteliğinde olduğunu kabul etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin bu tür yeşil sübvansiyonlara yanıt verecek mali alanı yoktur. Daha da önemlisi, bunu yapabilseler bile, faydaların büyük çoğunluğunun başkaları için değil, onların pahasına elde edilen kurumsal kârlar olacağından, küresel gelir dağılımı üzerinde ciddi olumsuz sonuçlar ortaya çıkacaktır.

5.4. Hizmet Sektörü Aracılığıyla Kalkınma: "İyi İşler" Stratejisi

Rodrik ve Stiglitz (2025), hizmet sektörünün geliştirmekte olan ülkelerde ana istihdam kaynağı olduğu ancak verimliliğin düşük kaldığı gerçeğini kalkınmanın yeni merkezine yerleştirmektedir. Birleşik tarım ve imalat istihdam eğilimleri göz önünde bulundurulduğunda, hizmetlerin geliştirmekte olan ülkelerde ana işgücü-emici sektör olmaya devam edeceği sonucunu kaçınılmaz görmektedir. Asıl soru, bu emek-yoğun hizmet faaliyetlerinde verimliliğin ve talebin artırılıp artırılamayacağıdır (Rodrik ve Stiglitz, 2025).

Rodrik ve Sandhu (2025), geliştirmekte olan dünyada imalatın çok az istihdam yarattığı gerçeğinden yola çıkarak, hizmet sektöründe üretken yükseltme stratejileri için dört temel yaklaşım önermektedir. Birincisi, büyük firmaların teşvikidir. Haryana, Hindistan'da 2018 yılında hayata geçirilen ve Saksham Saarthi olarak bilinen program, devlet-özel sektör ortaklığının somut bir örneğini sunmaktadır. Hindistan'ın Haryana eyaletinde işsizlik verisi paylaşımı ve idari yüklerin azaltılması gibi kamu katkıları karşılığında, Uber ve Ola 2018-2019 arasında 24.000 genci istihdam etmiş, bisikletli taksi hizmetleri genişletilmiş ve ticari lisans süreci kısaltılmıştır (Rodrik ve Sandhu, 2025).

İkincisi, küçük işletmelere kamu girdisi sağlanmasıdır. Nijerya'daki YouWiN! programı bu stratejinin en kapsamlı örneği olarak öne çıkmaktadır. 2011-2017 yılları arasında 9 milyar nairadan fazla hibe dağıtılmış, 1.200'den fazla işletme desteklenmiş ve 7.027 iş yaratılmıştır (McKenzie, 2017). Rekabetçi başvuru süreci, dinamik girişimcilerin kendi kendini seçmesine imkân tanımış ve programın etkinliğini artırmıştır (Rodrik ve Sandhu, 2025). Üçüncüsü, düşük becerili emeği tamamlayan teknoloji kullanımınıdır. Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletinde hayata geçirilen Manthan Projesi kapsamında geliştirilen mSakhi uygulaması, Toplum Sağlığı Çalışanlarına (ASHA işçileri) bir akıllı telefon tabanlı multimedya iş aracı sunmuştur. Bu uygulama, çalışanların bilgi düzeyini, becerilerini ve üretkenliğini

önemli ölçüde artırmış; yöneticilerin çalışanları ve hizmet alıcılarını daha etkin biçimde izlemesini sağlamıştır (Rodrik ve Sandhu, 2025).

Dördüncüsü ise kapsamlı mesleki eğitimidir. Güney Afrika'daki Harambee örneği, "destekleyici hizmetlerin" (wrap-around services) etkinliğini ortaya koymaktadır. Harambee Gençlik İstihdamı Hızlandırıcısı, iş arayanlar için güçlendirilmiş bilgi sağlanması (+%5,2 puanlık istihdam artışı, çalışılan saatlerde +%20 ve kazançlarda +%34 artış) ve yeni referans mektupları (işverenlerin yanıt verme olasılığında +%60 artış) sağlamıştır (Carranza vd., 2022). 4,6 milyon iş arayan desteklenmiş ve 1,6 milyon iş bağlantısı yaratılmıştır (Harambee, 2026).

Rodrik ve Sandhu (2025), bu programlardan çıkan ortak dersleri şöyle özetlemektedir: yalnızca arz yönlü eğitim programları yetersiz kalmakta, talep yönünü de güçlendiren yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Hükümetler ile firmalar arasında yakın koordinasyon ihtiyacı tüm başarılı örneklerde belirleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu programlar özünde yoğun uygulama gerektiren yapılar olup, bir dizi girdinin koordinasyonu, çok sayıda aşamalı adım ve gerçek zamanlı izlemeyi kapsamaktadır. Başarılı girişimler ortaklığa dayanmaktadır; hükümetler ile firmalar arasındaki koordinasyon ve sivil toplum gibi ara kurumların bu süreçteki rolü kritik önem taşımaktadır (Rodrik ve Sandhu, 2025).

Rodrik ve Stiglitz (2025), bu stratejinin olası sınırlarını da açıkça kabul etmektedir. Hizmet temelli bir model, geçmişte Doğu Asya'da gözlemlenen büyüme oranlarına muhtemelen ulaşamayacaktır. Emek-yoğun hizmetlerde üretkenliği artırmak, imalata kıyasla daha güç olacaktır; çünkü imalat teknolojileri daha standart ve kopyalanması daha kolaydır. Bunun yanı sıra, ticarete konu olmayan hizmetlerin büyümesi, imalatın aksine, talep açısından iç pazarın büyüklüğüyle sınırlıdır. Bununla birlikte bu strateji, piramidin en altındaki kesim için daha hızlı iyileştirme sunmakta ve daha kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır.

5.5. Ulusal Sanayi Politikaları ile Küresel Sürdürülebilirlik

Rodrik, ulusal düzeyde etkin sanayi politikası ile küresel ölçekte "sürdürülebilir" ve istikrarlı bir ekonomik düzen arasındaki ilişkiyi esasen yönetilmesi gereken bir gerilim, ama zorunlu bir çelişki olmayan bir alan olarak tanımlamaktadır. Odak noktası, küresel kuralların ulusal politika alanını aşırı daraltmadan, ortak sorunları (eşitsizlik, makro istikrarsızlık, çevre) yönetebileceği bir "akıllı küreselleşme" tasarlamaktır.

"The Globalization Paradox"ta Rodrik, demokrasi, ulusal egemenlik ve derin ekonomik küreselleşmenin aynı anda tam ölçekte gerçekleştirilemeyeceği trilemmayı ortaya koymaktadır. Ulusal sanayi politikası, demokratik olarak belirlenen ulusal kalkınma hedeflerinin bir ifadesidir ve ulusal egemenlik sütununu güçlendirmektedir. Derin ticaret ve yatırım anlaşmaları ise bu alana kısıt getirerek, sanayi politikasını "küresel piyasa disiplinine" tabi kılar; Rodrik bunu, demokratik meşruiyet ve ulusal

kalkınma stratejileriyle gergin bir ilişki olarak görmektedir. Bu nedenle, küresel düzeyde hedef, ulusal politika alanına saygı duyan "akıllı" küreselleşmedir.

Rodrik'in sanayi politikası çerçevesi, ulusal düzeyde yapısal dönüşümü yüksek verimliliğe sahip, ihracata konu faaliyetlere yönelmeyi, "iyi işler" ve toplumsal kapsayıcılığı sanayi politikasının açık hedefi haline getirmeyi ve giderek yeşil sanayi politikasını, çevresel hedeflerle uyumlu büyümenin aracı olarak kurgulamayı içermektedir. Aiginger ve Rodrik'in tartışıldığı yeni literatürde, sanayi politikasının kapsamı üretim sisteminin tamamına, hedefi ise ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları birlikte içeren sürdürülebilir yapısal dönüşüme genişletilmiştir.

Rodrik, küresel sürdürülebilir kalkınmayı, tek tip derin entegrasyon kurallarıyla değil, çeşitli ulusal kalkınma stratejilerine imkân tanıyan çoğulcu bir küresel düzen üzerinden düşünmektedir. Ulusal sanayi politikaları; iklim, eşitsizlik ve finansal istikrar gibi "küresel kamusal mallar" üzerinde olumsuz dışallık üretmediği sürece meşru görülmektedir. Küresel düzeyde ise işlevsel asgari kurallar; karbon emisyonları, büyük makro dengesizlikler ve "race to the bottom" yarışını sınırlamalı, ama ulusların sanayi, istihdam ve teknoloji politikalarını ayrıntılı biçimde dikte etmemelidir.

Stiglitz ve Rodrik (2025), küresel yönetim sisteminin iyileştirilmesi için çeşitli alanlarda somut önerilerde bulunmaktadır. Küresel sağlık alanında, Dünya Sağlık Örgütü tarafından bir pandemi ilan edildiğinde fikri mülkiyet haklarına otomatik feragat uygulanmasını ve iklim değişikliğiyle ilgili teknolojiler için zorunlu lisansları savunmaktadırlar. Küresel vergilendirme alanında ise mevcut OECD modelinin (BEPS) çok uluslu şirketleri koruduğunu ve gelişmekte olan ülkelere çok az kaynak bıraktığını eleştirmektedirler. Çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesinde G24 gibi daha kapsayıcı platformların tercih edilmesini önermektedirler. Borç sorunları bağlamında, COVID-19 pandemisi ve küresel fiyat artışlarının ardından pek çok gelişmekte olan ülkenin ağır borç yükü altında ezildiğini vurgulayan yazarlar, IMF'nin sürdürülebilirlik hesaplamalarını içeren daha güçlü bir arabuluculuk hizmeti ve yeşil geçiş için büyüme odaklı bir likidite kolaylığı oluşturulmasını önermektedir (Rodrik ve Diwan, 2023).

Yatırım anlaşmaları bağlamında ise bu anlaşmaların yabancı yatırımcılara yerli yatırımcılardan daha fazla hak tanıdığını; düzenleyici değişikliklere ve vergi politikalarına karşı yatırımcıları koruduğunu; anlaşmazlıkların modern standartlara uymayan yüksek ücretli özel hakemler aracılığıyla çözüldüğünü ve bu durumun herhangi bir temyiz mekanizması barındırmadığını vurgulamaktadırlar. Bu anlaşmalar, güçlü şirketlerin toplum refahı pahasına çıkarlarını öne çıkarmasının açık bir göstergesidir (Stiglitz ve Rodrik, 2025).

1990'larda küreselleşmenin sosyal maliyetlerine dikkat çeken Rodrik (2024), bugün küreselleşmenin "derin entegrasyon" modelinden geri çekilmesini ulusal demokrasilerin ve yerel ekonomilerin yeniden inşası için bir fırsat olarak değerlendirmektedir. Küresel sürdürülebilir

kalkınmayı, tek tip derin entegrasyon kurallarıyla değil, çeşitli ulusal kalkınma stratejilerine imkân tanıyan çoğulcu bir küresel düzen üzerinden düşünmektedir.

SONUÇ

Dani Rodrik'in akademik külliyatı, 1990'lı yılların serbest ticaret tartışmalarından günümüzün "üretimcilik" paradigmasına uzanan dinamik bir entelektüel evrimi temsil etmektedir. Bu evrim, küresel iktisadi düşüncenin Washington Konsensüsü'nden bağlamsal iktisat anlayışına geçişini de yansıtmaktadır. Rodrik, neo-klasik iktisat araçlarını kullanarak yerel gerçekliklerle uyumlu sonuçlara ulaşan özgün bir yaklaşım geliştirmiştir.

Bu çalışmanın katkısı Rodrik'in otuz yılı aşan akademik külliyatının, kronolojik ve bütüncül bir çerçevede ele alınmasıdır. İkincisi, Rodrik'in çalışmalarının "bağlamsal iktisat" adı verilen tutarlı bir meta-çerçeve etrafında şekillendiği ortaya konulmuştur. Üçüncüsü, Rodrik'in en güncel çalışmalarında (2023-2025) öne çıkan üretimcilik, yeşil sanayi politikası ve hizmet sektörü odaklı kalkınma argümanlarının ele alınmasıdır.

Bu çerçevede Rodrik'in çalışmalarında bazı hususlar ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, imalat sanayiinin iş gücü emme kapasitesinin azaldığı "erken sanayisizleşme" tespitiyle birlikte, kalkınmanın nasıl yeniden kurgulanacağına ilişkin belirginleşen iki temel öneridir: yeşil dönüşümün bir yatırım stratejisine ve büyüme fırsatına dönüştürülmesi ve emek-yoğun hizmet sektörlerinde (perakende, bakım, sağlık, eğitim) verimlilik artışının kalkınmanın yeni motoru olarak konumlandırılması (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Rodrik (2025), bu bağlamda neoliberalizmin piyasa sonuçlarına odaklanan yaklaşımının aksine, devletin ve sivil toplumun ekonomik fırsatları tüm iş gücü ve bölgelere yaymak için aktif rol aldığı "üretimcilik" (productivism) paradigmasını öne çıkarmaktadır. Bu yeni paradigmada Rodrik, kaliteli iş gücü eksikliğini sadece sosyal bir sorun değil, ciddi sosyopolitik sonuçları olan bir piyasa başarısızlığı olarak tanımlamaktadır (Rodrik ve Sabel, 2019). Politika yapıcılara, büyük hizmet sağlayıcılarla esnek ortaklıklar kurulması yoluyla düşük vasıflı genç işsizlerin istihdamının artırılmasını (Rodrik ve Stiglitz, 2025); küçük ve orta ölçekli işletmelere teknolojik destek, pazarlama yardımı ve lojistik koordinasyon gibi kamusal girdiler sağlanmasını (Rodrik ve Sandhu, 2025); sektörün ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş beceri geliştirme programlarının kapsamlı sosyal destek hizmetleriyle birleştirilmesini önermektedir.

Yönetişim alanındaki özgün yaklaşımı ise, sanayi politikası kapsamında "kazananları seçmek" yerine, kamu ve özel sektör arasında sürekli bir öğrenme ve bilgi akışını sağlayan "gömülü özerklik" ve "stratejik iş birliği" sürecini önermesidir. (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Küreselleşme vizyonu açısından ise 1990'larda küreselleşmenin sosyal maliyetlerine dikkat çekerken, bugün küreselleşmenin "derin entegrasyon" modelinden geri çekilmesini ulusal demokrasilerin ve yerel ekonomilerin yeniden inşası için bir fırsat olarak değerlendirdiği dikkat çekmektedir.

Rodrik'in öne çıkardığı diğer özgün katkılar şu başlıklar altında toplanabilir: (i) Küresel ekonomi için demokrasi–ulus devlet–küreselleşme üçlü açmazı ve hiper-küreselleşme eleştirisi (Rodrik, 2011); (ii) kalkınma için stratejik işbirliğine dayalı, piyasa başarısızlıklarını göz önüne alan akılcı bir sanayi politikası (Rodrik, 2004; Rodrik, 2008; Mazzucato ve Rodrik, 2023; Rodrik ve Stiglitz, 2025); (iii) ekonomi bilimi için model merkezli metodoloji vurgusu (Rodrik, 2015); (iv) siyaset bilimi içinde fikirler ile kimlik temelli siyaseti bütünleştiren "political economy of ideas" çerçevesi.

Rodrik, ulusal sanayi politikası ile küresel sürdürülebilir kalkınma arasındaki gerilimi, demokrasi–ulus devlet–küreselleşme üçlemi bağlamında; ulusal politika alanını koruyan, fakat en olumsuz sınır ötesi etkileri sınırlayan bir küresel düzen arayışı olarak çerçevlendirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, tek tip derin entegrasyondan değil, yeşil ve kapsayıcı sanayi politikalarına imkân tanıyan çoğulcu bir "akıllı küreselleşme" tasarımından beklenmelidir (Rodrik ve Stiglitz, 2025). Gelişmekte olan ülkeler bu politikayla hem iklim krizine yanıt vermekte hem de hizmetler ve yeşil enerji üzerinden yeni bir yapısal dönüşümün "yürüyen merdivenini" inşa etmeye çalışmaktadır. Bu politika, evrensel reçeteleri reddeden (Rodrik, 2007), yerel kısıtları teşhis eden ve teknolojik belirsizliğe karşı deneme-yanılma yoluyla öğrenmeyi esas alan bir yönetim biçimidir (Rodrik ve Stiglitz, 2025; Zheng, 2025). Onun önerdiği düzen, piyasanın "görünmez eli" ile devletin "stratejik eli"nin, sosyal hakkaniyet ve sürdürülebilirlik hedefleri etrafında el sıkıştığı bir düzendir (Ing ve Rodrik, 2025; Rodrik, 2025).

AUTHOR'S STATEMENT /YAZARIN BEYANI

Contribution Statement/Katkı Oranı Beyanı: The author contribution rate for this article is 100%. / Bu makalede yazarın katkı oranı %100'dür.

Statement of Support and Acknowledgment /Destek ve Teşekkür Beyanı: The research did not receive support from any institution or organization. / Araştırmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Statement of Conflict/Çatışma Beyanı: There is no potential conflict of interest in the study. / Araştırmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Aiginger, K., & Rodrik, D. (2020). Rebirth of industrial policy and an agenda for the twenty-first century. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 20(2), 189–207. <https://doi.org/10.1007/s10842-019-00322-3>
- Carranza, E., Garlick, R., Orkin, K., & Rankin, N. (2022). Job search and hiring with limited information about workseekers' skills. *American Economic Review*, 112(11), 3547–3583. <https://doi.org/10.1257/AER.20200961>
- Evans, P. B. (1995). *Embedded autonomy: States and industrial transformation*. Princeton University Press.
- Fernandez, R., & Rodrik, D. (1991). Resistance to reform: Status quo bias in the presence of individual-specific uncertainty. *American Economic Review*, 81(5), 1146–1155.
- Gámez Pineda, J. E. (2023). The globalization paradox revisited. *Review of International Studies*.

- Hanson, G., Rodrik, D., & Sandhu, R. (2025). *The U.S. place-based policy supply chain* (NBER Working Paper No. 33511). National Bureau of Economic Research.
- Harambee. (2026). *Our impact*. <https://www.harambee.co.za/impact/>
- Hausmann, R., & Rodrik, D. (2003). Economic development as self-discovery. *Journal of Development Economics*, 72(2), 603–633. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(03\)00124-X](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(03)00124-X)
- Hausmann, R., Rodrik, D., & Velasco, A. (2008). Growth diagnostics. In N. Serra & J. E. Stiglitz (Eds.), *The Washington Consensus reconsidered: Towards a new global governance* (pp. 324–355). Oxford University Press.
- Ing, L. Y., & Rodrik, D. (2025). Introduction: Shaping the new global economic order. In L. Y. Ing & D. Rodrik (Eds.), *The new global economic order*. Routledge.
- Juhász, R., Lane, N., & Rodrik, D. (2024). The new economics of industrial policy. *Annual Review of Economics*, 16, 213–242. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-031123-111720>
- Mazzucato, M., & Rodrik, D. (2023). *Industrial policy with conditionalities: A taxonomy and sample cases* (Working Paper Series). UCL Institute for Innovation and Public Purpose.
- McKenzie, D. (2017). Identifying and spurring high-growth entrepreneurship: Experimental evidence from a business plan competition. *American Economic Review*, 107(8), 2278–2307. <https://doi.org/10.1257/aer.20151404>
- Oreiro, J. L., Feio, K. J. G., Matelli, B., & Quaresma, I. E. S. (2025). *Industrialization and economic development in Dani Rodrik's thought (2004–2024): From growing convergence with new-developmentalism to a return to a mono-economics framework?* (Working Paper No. 2517). Post-Keynesian Economics Society.
- Rodrik, D. (1993). *Trade and industrial policy reform in developing countries* (NBER Working Paper No. 4417). National Bureau of Economic Research.
- Rodrik, D. (1995). Getting interventions right: How South Korea and Taiwan grew rich. *Economic Policy*, 10(20), 53–107. <https://doi.org/10.2307/1344538>
- Rodrik, D. (1997). *Has globalization gone too far?* Institute for International Economics.
- Rodrik, D. (2000). Institutions for high-quality growth: What they are and how to acquire them. *Studies in Comparative International Development*, 35(3), 3–31. <https://doi.org/10.1007/BF02699764>
- Rodrik, D. (2004). *Industrial policy for the twenty-first century*. United Nations Industrial Development Organization.
- Rodrik, D. (2007). *One economics, many recipes: Globalization, institutions, and economic growth*. Princeton University Press.
- Rodrik, D. (2008). *Normalizing industrial policy* (Working Paper No. 3). Commission on Growth and Development.
- Rodrik, D. (2009). Industrial policy: Don't ask why, ask how. *Middle East Development Journal*, 1(1), 1–29. <https://doi.org/10.1142/S1793812009001075>
- Rodrik, D. (2011). *The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy*. W. W. Norton & Company.
- Rodrik, D. (2015). *Economics rules: The rights and wrongs of the dismal science*. W. W. Norton & Company.
- Rodrik, D. (2016). Premature deindustrialization. *Journal of Economic Growth*, 21(1), 1–33. <https://doi.org/10.1007/s10887-015-9122-3>
- Rodrik, D. (2024). Rebalancing the global economy. *Project Syndicate*. <https://www.project-syndicate.org>

- Rodrik, D. (2025). *What the mercantilists got right* (NBER Working Paper No. 34353). National Bureau of Economic Research.
- Rodrik, D., & Diwan, I. (2023). Bridging the climate-development gap. *Project Syndicate*. <https://www.project-syndicate.org>
- Rodrik, D., & Sabel, C. F. (2019). *An industrial policy for good jobs*. The Hamilton Project.
- Rodrik, D., & Sandhu, R. (2025). Servicing development: Productive upgrading of labor-absorbing services in developing economies. *Global Policy*.
- Rodrik, D., & Stiglitz, J. E. (2025). A new growth strategy for developing nations. In L. Y. Ing & D. Rodrik (Eds.), *The new global economic order*. Routledge.
- Rodrik, D., Subramanian, A., & Trebbi, F. (2004). Institutions rule: The primacy of institutions over geography and integration in economic development. *Journal of Economic Growth*, 9(2), 131–165. <https://doi.org/10.1023/B:JOEG.0000031425.72248.85>
- Rodríguez, F., & Rodrik, D. (2000). Trade policy and economic growth: A skeptic's guide to the cross-national evidence. *NBER Macroeconomics Annual*, 15, 261–325. <https://doi.org/10.1086/654419>
- Songwe, V., Stern, N., Bhattacharya, A., & United Nations Economic Commission for Africa. (2022). *Finance for climate action: Scaling up investment for climate and development*. United Nations.
- Stiglitz, J. E., & Rodrik, D. (2025). Rethinking global governance: Cooperation in a world of power. In L. Y. Ing & D. Rodrik (Eds.), *The new global economic order*. Routledge.
- Zheng, G. (2025). Institutional elasticity and ordered innovation: China's AI governance as counter-model to neoliberal development theory. *International Journal of Law, Ethics, and Technology*, 5(3), 1–51.